

Izudin Tanović
Azer Korjenić
Jasna Čurić-Bogdanović
Radivoje Krsmanović

METODOLOŠKO-KONCEPTUALNI PRISTUP ISTRAŽIVANJU PROBLEMATIKE TAKMIČARSKOG PONAŠANJA SA USPJEHOM U ŽENSKOM FUDBALU

Stručni rad

Sažetak

Svaka sportska aktivnost, pa i ženski fudbal, obiluje mnoštvom kompleksnih situacijskih problema, koji direktno utječu na situacijsku uspješnost. Hijarhijskom formulom uspješnosti u fudbalu, pa i ženskom fudbalu, obuhvaćeno je niz faktora, između ostalog i konativno-kognitivni faktor, čijem se utjecaju u igri dosada nije posvetilo dovoljno pažnje (Tanović, Krsmanović, 2010). Naime, ponašanje igrača, njegova psihološko-semantička refleksivnost, odnosno igračka inteligencija, koja nije jednostavno izvor znanja, već sredstvo upravljanja taktičko - tehničkim dejstvima, ima ključnu ulogu u konačnom uspjehu u fudbalu, a samim tim i u ženskom fudbalu. Upravo to i jeste problematika ovog rada, da se putem teorijskog i naučnog pristupa pokuša analizirati i odgonetnuti problem takmičarskog ponašanja i njegove povezanosti sa uspjehom u fudbalu, sa posebnim osvrtom na ženski fudbal.

Ključne riječi: metodologija, trening, takmičarsko ponašanje, uspjeh, fudbal.

METHODOLOGICAL AND CONCEPTUAL RESEARCH APPROACH TO PROBLEMS OF COMPETITIVE CONDUCT WITH SUCCESS IN WOMEN'S SOCCER

Expert work

Abstract

Each sport activity, even female football, abound in many complex situational problems that directly affect the situational performance. Hierarchical formula of success in soccer, womens also, included a number of factors, among others conative-cognitive factors, whose influence in the game has not been addressed sufficient attention (Tanović, Krsmanović, 2010). Specifically, the behavior of players and their psycho-semantic reflexivity or intelligence, is not just a source of knowledge but a tool of tactic - technical actions which plays a key role in the ultimate success in football, and consequently in the women's football. Clearly the issue of this paper is that through the theoretical and scientific approach to analyze and try to figure out the problem of competitive behavior and its correlation with success in football, with special emphasis on women's football.

Keywords: methodology, training, competitive behavior, success, soccer.

1. UVOD

Ženski fudbal je postao savremena i moderna igra sa svim svojim karakteristikama, kao što ga igraju i muškarci. Žene u fudbalsku igru unose maštu, fer-play, gracioznost i ljepotu pokreta. Međutim, na našim prostorima ženski fudbal je na samom začetku. Iako se još uvijek nedovoljno ulaže u ženski fudbal, stalno je u porastu broj djevojaka koje se žele aktivno baviti ovom sportskom igrom, a samim tim i broj novih klubova koji se formiraju i organiziraju na prostoru naše države, ali i regiona. Ženski fudbal svakodnevno doživljava svoju ekspanziju, pa tako i kod nas on ima uvjete da postane masovni sport i da zadovolji veliki broj djevojaka za

kretanjem i igrom. Jedno je sigurno, da u ženskom fudbalu nedostaju naučne spoznaje koje pojašnjavaju antropološki status fudbalerki i povezanost istog sa uspjehom u ženskom fudbalu. Sigurno da je utjecaj pojedinih antropoloških dimenzija na uspjeh u ženskom fudbalu različit i da će bolje rezultate postići ona igračica kod koje su ti odnosi optimalni. Također smatramo da razvoj ženskog fudbala ne može ići brže bez relevantnih informacija i spoznaja, koje bi sadašnje stanje unaprijedilo i rapidno pokrenulo naprijed (Tanović, 2010). Ovakav pristup istraživanje takmičarskog ponašanja žene u fudbalu predstavlja prvi pokušaj na našim prostorima da se na naučnoj osnovi dođe do saznanja o povezanosti i utjecaju antropoloških dimenzija sa uspjehom u ženskom fudbalu. Osnovni cilj ovog teorijskog razmatranja problematike srži teorijskog i praktičnog rada trenera je efektivno takmičarsko ponašanje žene igrača u fudbalu. Šta radi i kako djeluje igračica za vrijeme takmičenja. Opći problem je uzročno (kauzalno) uvjetovano situaciono ponašanje igrača, koje se ostvaruje u konkretnim uvjetima na takmičenjima i koje, srazmjerno učinku na terenu, povratno utječe na usavršavanje njegovog takmičarskog ponašanja. Takmičarsko (situaciono) ponašanje žene u fudbalu direktno je uvjetovano psihološko-semantičkom refleksivnosti igračica, individualnom sposobnošću motornog pamćenje, neurofizioloških mehanizama regulacije kretnih struktura žene u fudbalu.

2.METODOLOŠKO-KONCEPTUALNI PRISTUP ISTRAŽIVANOJ PROBLEMATICI

- **Takmičarsko ponašanje žene - igrača u fudbalu**

"Psihološka priprema" ne odražava realni sadržaj praktičnog rada trenera i psihologa u sportskim igrama. Psihološka priprema predstavlja samo jedan segment trenažnog rada kako sa timom, tako i pojedinačno sa igračima. Važan psihološki problem predstavlja formiranje i ostvarivanje efektivnog takmičarskog ponašanja igrača. Rezultat takmičarskog ponašanja konkretnog igrača može se objasniti utjecajem faktora takmičarskih situacija. Postavljajući problem takmičarskog ponašanja igrača u prvi plan pokušavaju se izbjeći fundamentalne greške kauzalne atribucije (pripisivanja) taktičko-tehničkih dejstava igrača.

Takmičarsko ponašanje je složeno po svome sastavu. Uključuje razne forme i sadržaja dejstava, koja mogu biti reaktivna ili unaprijed pripremljena, impulsivna ili racionalna, automatizirana ili improvizirana itd. Takmičarska ponašanja igrača predstavljaju svojevrsnu mješavinu svih vidova dejstava igrača. Za njihovo identificiranje je neophodan kompleksni uvid u njihove karakteristične vidove, putem specifično izvedenog skupa varijabli. Zajedničko im je to što igrači nastoje svoje ponašanje u takmičenju učiniti racionalnim, svrsishodnim, osmišljenim i proračunatim, kako bi u toku takmičenja postigli željni cilj. Ponašanje igrača u fudbalskoj igri pretpostavlja aktuelizaciju sopstvene djelatnosti, njeno ostvarivanje u datom momentu i datoj situaciji.

Takmičarsko ponašanje je produkt subjektivnog i timskog iskustva igrača i trenera. Mijenja se kada je to neophodno, popunjava se novim. To je razlog što se taktika individualne i timske igre projektira za konkretne takmičarske uvjete. U njoj se sažima smisao predstojećih takmičarskih situacija, kako se mogu razvijati događaji i kako igrači vide sebe i sopstveni tim u predstojećim događajima. Poimanje smisla problema situacije u igri ne određuje se formalnim i logičkim sredstvima, već i intuitivnim shvatanjima igrača i trenera. Psihološka suština sportskog takmičenja je igra, a suparnicima u igri je svojstveno skrivanje svojih instinskih namjera.

- **Psihološko-semantička refleksivnost igrača**

Od posebnog značaja je psihološko-semantička refleksivnost igrača, odnosno igračka inteligencija, koja nije jednostavno izvor znanja, već sredstvo upravljanja taktičko - tehničkim dejstvima. Energetsko voljno ponašanje igrača u igri, opći nivo aktivnosti igrača i tima, djelovanje na emocije, te motivacija igrača i tima dodatni su faktori koji utječu na takmičarsko

ponašanje igrača. Shodno tome, uvjetno se može reći da taktičko-tehnička dejstva igrača determinira kompleks varijabli takmičarskog ponašanja.

Takmičarsko ponašanje postaje efektivno onog trena kada je igrač sposoban da refleksivno ocjenjuje problemne situacije i sa velikom pouzdanošću modificira svoje takmičarsko ponašanje. Znanje i igračko iskustvo su osnova da se realizira zamišljeno, koje se izvlači iz predikcije mogućeg. Takmičarsko ponašanje je spoj logičkog i intuitivnog stvaralačkog čina - stvaralačka djelatnost.

Pri tome taktika predstavlja manje ili više racionalnu osnovu takmičarskog ponašanja igrača i tima. Temelji se na mogućnosti upravljanja njima, na maksimalnu mobilizaciju sopstvene cjelovite individualnosti. To je osnovni razlog što je u ovom radu takmičarsko ponašanje igrača prihvaćeno kao sistemsko, formirajući i limitirajući faktor objektiviziranog primjenjenog trenaznog modela priprema žena u fudbalu.

Metodološki pristup istraživanju problematike modeliranja pripreme žena u fudbalu tretiran je sa pozicije hijerarški najvišeg nivoa upravljanja taktičko-tehničkim kretnim dejstvima na osnovu cjelovite kretne strukture i složenog kompleksa osjeta za rješavanje situacijskih problema u igri. Kretne strukture su isprepletene sa specifičnim kompleksima osjeta. Funkcionalno čine uopćene jedinice kontrole, koje omogućavaju uspješno objedinjavanje različitih sastava kretanja sa aspekta poznatih i nepoznatih elemenata kretne kontrole.

Fudbalska igra se tretira kao univerzalno sredstvo i jedinstveni metod stvaralačkog pristupa modeiranju taktičko-tehničkog usavršavanja igre, obogaćivanja igre tehničko-taktičkim elementima i intuitivnim rješenjima, sa ciljem ovladavanja individualnim stilom igre. U svakom koraku procesa priprema naglasak je na duhu i kulturi pojedinačnog i uzajamnog djelovanja u timu, zasnovanog na usvojenim vrijednosnim sadržajima, vlastitom iskustvu i kreativnosti. Pri tome se ima u vidu da svaki igrač uspostavlja i vodi jedan unutrašnji spoznajno-intuitivni refleksni odnos sa suigračima, protivničkim igračima, sa osnovnim ciljem stvaralačke interpretacije tehničko-taktičkih dejstava vlastitog tima i suprostavljanja taktici protivničkog tima. Sa ovakvom kompleksnošću rasuđivanja pri rješavanja zadataka u problemskim situacijama suočeni su igrači, najčešće u uvjetima deficita informacija. U takvim okolnostima intuicija kao opći izraz individualnog igračkog iskustva je moguće rješenje.

- **Motorno pamćenje**

Intuitivna kretna rješenja formiraju se i podržavaju u "motornom pamćenju" shodno vjerovatnoći ostvarenih uspješnih kretnih rješenja. Logički i intuitivni procesi na svim stadijima rješenja su međusobno povezani. Kompleksnost kretnog djelovanja prisutna je u ekstremnim situacijama sportske takmičarske igre pri donošenju brzih kompleksnih odluka, odsustva punih informacija i nedostatka vremena. Fudbalska takmičarska igra predstavlja kompleksan podsticaj razvoja kognitivnih sposobnosti, tj. diferenciranje i uobličavanje nervnih senzo -motornih osjeta, motornog pamćenja, semantičkih rekonstrukcija situacionih rješenja, integralnog samoispoljavanja ličnosti.

Razvoj subjektivnih saznavnih sposobnosti igrača ostvaruje se upravo u donošenjem brzih uspješnih odluka na osnovu ulaznih informacija, odnosno složenih čulnih podražaja bitnih za igrovnu efektivnost. Dominantni faktor formiranja sistema razvoja fudbala, kao razvijene timske sportske igre, smisaono je organizirana sportska igra i intuitivna rješenja, posebno u problemnim i ekstremnim situacijama sportskih takmičenja. Prirodna suština fudbala je sama fudbalska igra. Njeno usavršavanje se gradi od cjeline ka elementima.usvajanjem igrovnog mišljenja. Osnovni metodološki pristup je razlaganje igre na igru manje brojno suprostavljenih grupa igrača (5:5, 3:3, 3:2 itd.), jer igrovna dejstva čine razvoj igre kroz kultiviranje cjeline. Igrovnim modeliranjem formira se orijentacioni individualni i kreativni stil igrovnih dejstava.

Najefektnije je usavršavanje tehničkih dejstava u skopu same igre, u funkciji obogaćivanja i podizanja efektivnosti same igre, tako što se tehnički postupci prihvataju kao sredstvo stvaranja i dostizanja novih kvaliteta fudbalske igre.

- **Neurofizioloških mehanizama regulacije kretnih struktura žene u fudbalu**

Teoretsko utemeljenje takvog pristupa je semantička priroda mehanizama realizacije kompleksnih taktičko-tehničkih dejstava igrača, zasnovanih na misaonim, logičkim i intuitivnim percepcijama i hipotetskoj predikciji značenja pozicije, kao i mogućih operativnih dejstava suigrača i igrača protivničkog tima. Sa pozicije neurofizioloških mehanizama regulacije kretna djelatnost ostvaruje se struktuiranjem:

1. kretnog sistema uz pomoć mehanizama centralnog i perifernog nervnog sistema (efektorna komponenta) i
2. sistema čulnog, senzo-motornog i kinestatičkog sklopa integrirane receptorike (afherentna regulaciona komponenta) karakteristične za dati hijerarhijski nivo formiranja kretanja.

Kvalitet i efektivnost upravljana na svakom hijerarhijskom nivou formiranja i regulacije kretanja uvjetovani su stepenom diferencirane perceptivne osjetljivosti njihovih receptornih sklopova. Postiže se preciziranjem vremenskih i prostornih situacionih uvjeta za što kvalitetnijom i tačnijom diferencijalnom percepcijom.

- **Taktičko ponašanje žene igrača u odnosu na saigrača i protivničkog igrača**

Taktičko-tehnička dejstva igrača u fudbalu usavršavaju se uspostavljanjem i vođenjem unutrašnjih spoznajno - intuitivnim, refleksivnim odnosom do suigrača i protivničkih igrača, sa ciljem stvaralačke interpretacije taktičko-tehničkih dejstava vlastitog tima i suprostavljanja taktici protivničkog tima. Ovakva kompleksnost igrovne djelatnosti igrača u fudbalu podržava se kvalitetom podređenih nižih hijerarhijskih nivoa smisaone regulacije, a to su:

1. logičkim topološkim struktuiranjem operacionih i tehničkih elemenata fudbalske igre (nivo logičkih misaonih tehničkih elemenata dejstava), sveobuhvatnost lokomocije i balističkih kretnih dejstava u odnosu na percipirane prostorne i vremenski ciljane orijentire i prepreke (nivo prostorno-vremenske telereceptorne regulacije),
2. osnovnim nivoima podsvjesnih neuro-fizioloških mehanizama toničnim i tetaničkim napreznjima (unutrašnje diferenciranim refleksnim podražajima motornih jedinica i usaglašenom akcijom mišića antagonista) ostvaruje se automatizirana bazična koordinaciona i energetsko-sinergetska regulacija stavova i pokreta.

Ista je bitna za podržavanje i zasnivanje kvaliteta motorike na svim hijerarhijskim nivoima formiranja i regulacije kretanja:

1. Tonostatika uspravnog stava, senzorna refleksna regulacija tonusa tonostatičke muskularure (utricleus), početne i prelazne poze (kinestetičkih receptora pokreta u zglobovima), percepcija pokreta glave gore-dolje (sacculus), ubrzanja i usporavanja pokreta glave (receptori polukružnih kanala nutrašnjeg uha) – ostvaruju se paleokinetičkim nivoom regulacije.
2. Mišićno topološko usaglašavanje pokreta dijelova tijela (cerebellum), recipročna mišićna inervacija (corpus rubrum), formiranje složene taktilne percepcije " osjet lopte" , " osjet kvaliteta podloge ", " osjet snage i brzine mišićne kontrakcije " su bazični kvaliteti, upotpunjeni senzornom taktilnom komponentom aktiviranja automatiziranih pokreta tijela kojima se struktura motorička osnova prirodnih formi kretanja i ostvaruju sinergetski efekti mehanizmima regulacije. Pri tome se ima u vidu da je za sve hijerarhijske nivoe regulacije kretanja zajednička povezanost sa osobenošću doživljavanja, emocionalnim i ekspresivnim odnosom do kretanja. Kretni akti se

oslikavaju kretnim osjetnim tragom koji se pohranjuje u motornom pamćenju. Osjetnom predikcijom kretne predstave naredno kretno rješenje se svaki put nadograđuje novim kretnim osjetnim doživljajem.

Preduvjet da se ostvari povezanost ekspresiono-emocionalne, aktivno-voljne i spoznajne sfere igrača, kao subjekta takmičarskog ponašanja, je da se dosegne nivo percepcije što preciznijeg diferenciranja kretnih osjeta neophodnih za struktuiranje kretnih sastava, efektivnih za rješavanje problemskih situacija.

2. ZAKLJUČAK

Iz predhodno izložene teorijske i naučne analize metodološko konceptualnog pristupa problematici istraživanja povezanosti takmičarskog ponašanja sa uspjehom žena u fudbalu, možemo zaključiti da je uvjet podizanja efektivnosti taktičko-tehničkih dejstava igrača i ispoljavanja individualne stvaralačke kretne ekspresije u fudbalskoj igri, u problemskim takmičarskim situacijama, puna mobilizacija najvišeg hijerarhijskog nivoa regulacije igrovnih dejstava, sklopom smisaonih, semantičkih i intuitivnih mehanizama. Pri tome se ima u vidu da jasnih granica funkcioniranja između smisaonih, semantičkih, intuitivnih i stvaralačkih procesa nema. U prvom planu je odnos objektivno-logičkog i subjektivno psihološkog struktuiranja misaonih procesa. Logički se nameće zaključak da je osnovno sredstvo i metod podizanja kvaliteta takmičarske igre timska (grupna) takmičarska fudbalska igra, fudbalska igra suprostavljenih grupa, u projektovanim problemskim situacijama, shodno operativnim situacionim dejstvima igrača u svim fazama igre. Fudbalska igra je proces, razvoj, a ne stanje, zadovoljstvo koje evoluiru, put upoznavanja vlastite individualnosti i sopstvenih mogućnosti. Smatramo da razvoj ženskog fudbala ne može ići brže bez relevantnih informacija, spoznaja koje bi sadašnje stanje unaprijedilo i rapidno pokrenulo naprijed. Ovo istraživanje predstavlja prvi pokušaj na našim prostorima da se na naučnoj osnovi dođe do saznanja o povezanosti i utjecaju antropoloških dimenzija sa uspjehom u ženskom fudbalu.

3. LITERATURA

1. Bosnar, K., Gabrijelić, M. (1983). *Relacije kognitivnih faktora i uspješnosti u nogometnoj igri*. Zagreb: Kineziologija Vol. 15, br2.
2. Boženko, A. (1979). *Kratka globalna analiza modelnih karakteristika tehničko taktičkih aktivnosti u igri vodećih fudbalskih ekipa sveta- Argentina 1978 godine*. Beograd: Jugoslovenski fudbal 2. FSJ.
3. Krsmanović, C. (1987). Između teorije i prakse. Sarajevo: *Srednjoškolar*, br.10-14.
4. Pržulj, D., Stojković, S. (2000). *Neka pitanja planinarenja, praćenja i valorizacije rada u trenažnom procesu*. Niš, VIII međunarodni naučni skup FIS komunikacije 2000.
5. Tanović, I. (2010). *Primjena trenažnog modela za procjenu usvojenosti tehničko-taktičkih elemenata i usvojenosti motoričkih sposobnosti u fudbalu*. Doktorska disertacija. Istočno Sarajevo: Fakultet za fizičko vaspitanje i sport.
6. Špirtović, R. (1989). *Relacije između morfoloških, specifično- motoričkih, kognitivnih i konativnih dimenzija i uspjeha u fudbalskoj igri*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Fakultet fizičke kulture.

